

Ներառական կրթության ներդրման հնարավոր չարաչափումները

Ներառական կրթությունը յուրաքանչյուր, այդ թվում՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխայի համար, զարգացման առանձնահատկություններին համապատասխան, անհրաժեշտ պայմանների և հարմարեցված միջավայրի ապահովման միջոցով կրթական գործընթացին առավելագույն մասնակցության և հանրակրթության պետական չափորոշիչով սահմանված արդյունքի ապահովումն է¹:

Համընդհանուր ներառականության անցնելու անհրաժեշտությունը ՀՀ-ում հաստատվեց ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2014թ. դեկտեմբերի 1-ին «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքում կատարած փոփոխություններով², որոնց համաձայն՝ մինչև 2025 թվականի օգոստոսի 1-ը Հայաստանի բոլոր հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում նախատեսվում է ներդնել համընդհանուր ներառական կրթության համակարգ:

Ներառական կրթության իրականացման անկյունաքարը հանդիսանում է երեխայի կրթության առանձնահատուկ պայմաններ սահմանելու կարիքի ճիշտ և անաչառ գնահատումը, ինչին հետևում է կրթության կազմակերպման ամբողջ գործընթացը, այդ թվում՝ ֆինանսավորումը³:

Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող (այսուհետ՝ ԿԱՊԿՈՒ) է համարվում այն անձը, ով ունի ուսուցման հետ կապված դժվարություններ, այդ թվում՝ զարգացման ֆիզիկական կամ մտավոր առանձնահատկություններ, որի կողմից հանրակրթական հիմնական ծրագրերը յուրացվելու համար անհրաժեշտ են կրթության առանձնահատուկ պայմաններ⁴:

Ներառական կրթություն ստացող երեխաների համար ուսումնական գործընթացի կազմակերպման արդյունավետության և որակի վրա ազդող լրջագույն գործոն է կոռուպցիան, որի համար ստեղծված հնարավորությունները հարկավոր է վերացնել:

Հիմնախնդիրներ

Դպրոցները ուռճացնում են ԿԱՊԿՈՒ աշակերտների թիվը՝ լրացուցիչ ֆինանսավորում ստանալու ակնկալիքով

Ներառական ծրագրով յուրաքանչյուր աշակերտի թվով դպրոցին հատկացվող ֆինանսավորումն ավելի քան չորս անգամ գերազանցում է կրթության առանձնահատուկ պայմանի կարիք չունեցող երեխայի համար հատկացվող ֆինանսավորումը՝ ներառելով սննդի և տրանսպորտի ծախսերը, բազմամասնագիտական թիմի անդամների աշխատավարձերը, ինչպես նաև՝ դպրոցներում իրականացվող այլ ծախսեր⁵: Պատշաճ վերահսկողության բացակայության հանգամանքներում դպրոցները ակնհայտորեն կարող են շահագրգռված լինել ստանալու լրացուցիչ ֆինանսավորում:

Դպրոցներում ԿԱՊԿՈՒ երեխաների թիվը տարատեսակ պայմանավորվածությունների արդյունքում արհեստականորեն ուռճացնելու և կարիք չունեցող երեխաներին ԿԱՊԿՈՒ երեխաների շարքում ընդգրկելու հնարավորություն է տվել «Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց կրթության մասին» ՀՀ օրենքը: Այս օրենքի համաձայն, ի թիվս այլ դեպքերի, ներառական կրթության ենթակա են համարվել նաև *վարքային և հուզականային* կամ հոգեբանական ոլորտի խանգարումներ ունեցող երեխաները, ինչը հստակ չափանիշների բացակայության պարագայում տեղիք է տվել գնահատման չարաշահումների: Թեև այս օրենքն արդեն չի գործում, «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքի փոփոխությունից հետո նախկինում գնահատված երեխաների վերագնահատում չի կատարվել և նրանց եզրակացություններն ուժի մեջ են՝ շարունակելով հնարավորություն տալ չարաշահումների:

Պատշաճ չեն ծախսվում ներառական կրթության ծրագրով սովորող երեխաների սննդի համար դպրոցներին տրամադրվող գումարները

2016թ.-ից սկսած Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության դպրոցների սննդի մատակարարման մրցույթն իրականացվել է կենտրոնացված՝ քաղաքապետարանի գնումների վարչության կողմից և անցկացված մրցույթում հաղթած կազմակերպության ներկայացրած գնային փաթեթը գրեթե 2/5-րդով պակաս է հանրապետության տարբեր դպրոցներին մատակարարվող սննդի փաստացի միջին արժեքից: Եթե հնարավոր է յուրաքանչյուր երեխայի սննդի մատակարարումը կազմակերպել 480 ՀՀ դրամով, ապա պարզ չէ, թե ինչու են որոշ դպրոցներ այն իրականացնում 780 ՀՀ դրամով: Հարկ է նաև նշել, որ 480 ՀՀ դրամի և 780 ՀՀ դրամի շրջանակներում տրամադրվող սննդի որակի և քանակի միջև որևէ տարբերություն չկա: Սա հիմք է տալիս ենթադրելու, որ դպրոցների կողմից կազմակերպվող սննդի մատակարարման մրցույթում կան կոռուպցիոն ռիսկեր: Օրինակ, դպրոցի տնօրենը կարող է պայմանավորվել սնունդ մատակարարող կազմակերպության հետ, որ մեկ փաթեթ սննդի համար փոխանցվող և այդ փաթեթի իրական արժեքի տարբերությունը կամ դրա մի մասը տրամադրվի իրեն: Կամ սնունդ մատակարարող կազմակերպությունը կարող է լինել տնօրենի կամ նրա հետ փոխկապակցված անձի բիզնեսը, և տնօրենն ունենա մասնավոր շահ մրցույթում տվյալ կազմակերպության հաղթելու գործում, որի կանխարգելման եղանակները բացակայում են:

Շիրակի մարզի հիմնական դպրոցներից մեկում ներառական ծրագրով 2016թ. փետրվարի դրությամբ սովորում էին 199 աշակերտ, որոնց 60-70%-ը կազմում են այն երեխաները, ովքեր ունեն հուզականային/վարքային խանգարումներ, որի հստակ սահմանումը բացակայում է:

Ներառական ծրագրով սովորող յուրաքանչյուր երեխային հատկացվող սննդի գումարը օրական միջինում կազմում է 760-780 ՀՀ դրամ: Մինչդեռ Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության դպրոցների սննդի մատակարարման կենտրոնացված մրցույթի արդյունքում հաղթած կազմակերպությունը ներառական ծրագրով սովորող երեխաների օրական սնունդը մատակարարում է ընդամենը 484 ՀՀ դրամով⁶:

ԿԱՊԿՈՒ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ տրանսպորտի համար նախատեսված գումարների տնօրինումը անվերահսկելի է

ԿԱՊԿՈՒ յուրաքանչյուր երեխայի համար հատկացվող ֆինանսների մեջ ներառված են նաև տրանսպորտի ծախսերը, որն օրական կազմում է 200 ՀՀ դրամ⁷: Տրանսպորտի ծախսերն առձեռն տրամադրվում են սովորողին (ծնողին) կամ նրա խնամակալին:

Սակայն հաճախ երեխաների ծնողները հրաժարվում են տրանսպորտի ծախսերից, որի դեպքում որևէ ֆորմալ ընթացակարգ նախատեսված չէ: Իսկ ծնողների մի մասն էլ նույնիսկ տեղյակ չէ, որ իրենց գումար պետք է հատկացվի: Ուստի պարզ չէ, թե քանի ծնող է հրաժարվել տրանսպորտի համար հատկացվող գումարից, որքան գումար է արդյունքում տնտեսվել և այդ տնտեսված գումարներն ինչ նպատակներով են ծախսվել: Նման իրավիճակներում տնօրենները կարող են չարաշահել իրենց դիրքը և ըստ ցանկության տնօրինել տրանսպորտի համար հատկացվող բյուջեն, որի նկատմամբ վերահսկողության որևէ արդյունավետ մեխանիզմ սահմանված չէ:

Տնօրեններին տրված է բազմամասնագիտական թիմերը հայեցողաբար համալրելու հնարավորություն

Ըստ ներառական կրթության ոլորտը կարգավորող իրավական ակտերի՝ ԿԱՊԿՈՒ երեխաների հետ աշխատելու համար դպրոցները պետք է ունենան հատուկ բազմամասնագիտական թիմ (ընդհանուր կրթության մանկավարժ, հատուկ կրթության մանկավարժ հոգեբան, լոգոպեդ և թիմի համակարգողը): Սակայն ներկայումս ոչ միայն սահմանված չեն թիմի անդամների պարտականությունների ծավալը, աշխատանքի նկարագրությունը, ինչպես նաև հաստիքների համար մասնագիտական նվազագույն պահանջները, այլև լինում են դեպքեր, երբ տնօրենի հայեցողությամբ, օրինակ, հայոց լեզվի մասնագետն աշխատում է հատուկ մանկավարժի հաստիքով: Կան նաև դեպքեր, երբ նախատեսված մեկ դրույքը բաժանված է 2 մասնագետների միջև, որի նպատակահարմարությունը նույնպես կասկածելի է:

Առաջարկություններ

Ներքոհիշյալ առաջարկություններն ուղղված են վերհանված կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցմանը.

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԵՏՔ Է

- վերազնահատի միջև 2014թ. օրենքի փոփոխությունը գնահատված և վկայագրված ԿԱՊԿՈՒ երեխաներին՝ գործող օրենքում սահմանված կարգով.
- մշակի բազմամասնագիտական թիմի անդամների պաշտոնի անձնագրեր, որտեղ հստակ սահմանված կլինեն մասնագիտական նվազագույն պահանջները, թիմի անդամների պարտականությունների ծավալը, աշխատանքի նկարագրությունը, հիմնական գործառնությունները.
- բազմամասնագիտական թիմի աշխատակիցների ընտրության իրավասությունը վերապահի դպրոցի կառավարման մարմնին՝ սահմանափակելով տնօրենների լիազորությունները այս ոլորտում.
- մշակի դպրոցների կողմից մատուցվող ներառական կրթության վերահսկողության հստակ մեխանիզմներ, որոնք պետք է առնվազն ներառեն՝
 - ✓ դպրոցներում մատուցվող ներառական կրթության որակը,

- ✓ Ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների կողմից պետական բյուջեից հատկացվող միջոցների օգտագործման արդյունավետությունը (անհրաժեշտ հաստիքներով համալրում, սննդի և տրանսպորտի համար հատկացվող բյուջետային և արտաբյուջետային միջոցներ և այլն),
- ✓ Ներառական կրթություն ստացող երեխաների տրանսպորտի համար հատկացվող գումարից ծնողի հրաժարվելու դեպքում այդ գումարների օրինական տնօրինումը.
- սահմանի ներառական կրթություն ստացող երեխաների տրանսպորտի կամ սննդի համար հատկացվող գումարից ծնողի հրաժարվելու գրավոր ընթացակարգ և դրանից բխող իրավական հետևանքներ՝ գումարի մնացորդը բյուջե վերադարձնելու պահանջ կամ միայն պետական լիազոր մարմնի թույլտվությամբ դրանք դպրոցների կողմից այլ նպատակներով ծախսելու հնարավորություն.
- մշակի ներառական կրթության հանրային վերահսկողության մեխանիզմներ՝ այդ գործընթացում ներգրավելով կրթության բնագավառում փորձառություն ունեցող ՀԿ-ներին.
- սահմանի հանրակրթական ուսումնական հաստատության ամբողջական բյուջեի և դրա մեջ ներառական կրթության ծախսերի հրապարակայնացման պահանջ:

¹ «Հանրակրթության մասին» [ՀՀ օրենք](#), Հոդված 3

² ՀՀ ԱԺ կողմից 01.12.2014թ. ընդունված թիվ [ՀՕ-200 օրենք](#)

³ Համընդհանուր ներառական կրթության անցման գործընթացի հիմքում ընկած է 2011թ.-ից սկսած Տավուշի մարզի հանրակրթական դպրոցներում ԿԱՊԿՈՒԷ երեխաների կրթության կազմակերպման համար անհրաժեշտ ֆինանսավորման փորձնական կարգը՝ սահմանված ՀՀ կառավարության 27.01.2011թ. [թիվ 46-Ն որոշմամբ](#)

⁴ «Հանրակրթության մասին» [ՀՀ օրենք](#), Հոդված 3

⁵ ՀՀ կառավարության 25.08.2005թ. [թիվ 1365-Ն որոշում](#)

⁶ Տեղեկությունը տրամադրվել է Երևանի քաղաքապետարանի աշխատակցի հետ հարցազրույցի ժամանակ:

⁷ ՀՀ կառավարության 25.08.2005թ. [թիվ 1365-Ն որոշում](#):

Սույն համառոտագիրը մշակվել է ԱՄՆ ՄՁԳ-ի աջակցությամբ իրականացվող «Պահանջատեր հասարակություն՝ հանուն պատասխանատու կառավարման» ծրագրի շրջանակներում «Թրանսփարենսի Ինթերնեշլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» և «Հանրային Զաղաքականության Ինստիտուտ» հասարակական կազմակերպությունների կողմից իրականացված ուսումնասիրության հիման վրա, որի վերաբերյալ «Կոռուպցիոն ռիսկերի գնահատում ՀՀ հանրակրթության բնագավառում» հրապարակումը հասանելի կլինի www.transparency.am կայքում: